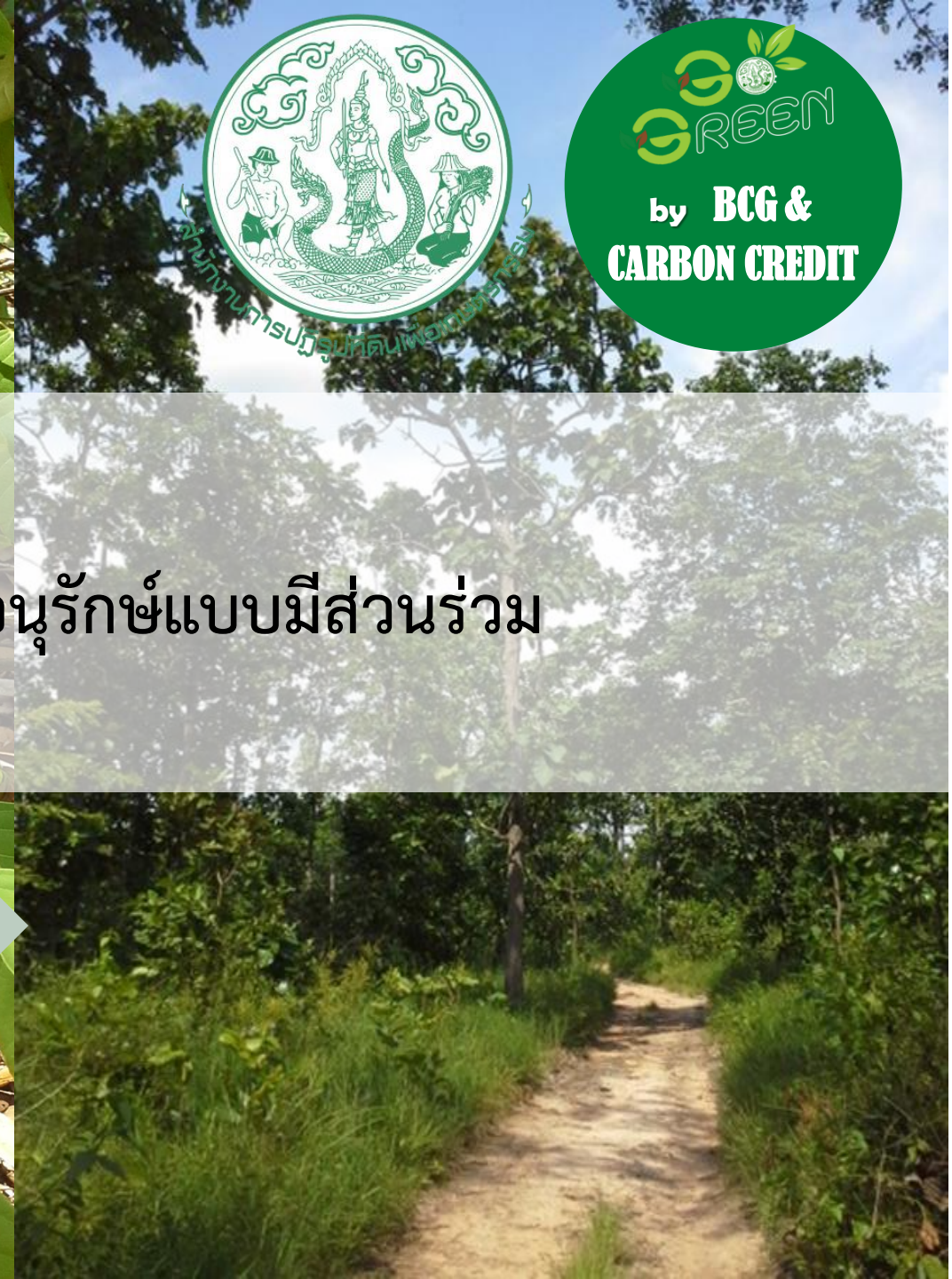

ป่าหัวไร่ปลายนารับบบวนเกษตร: ทางเลือกของภาครัฐในการเพิ่มพื้นที่ป่าไม้นอกเขตอนุรักษ์แบบมีส่วนร่วม (กรณีตัวอย่างป่าหัวไร่ปลายนากาฬิธาน)

เรียบเรียงโดย
สำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี
สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

ภาพจำลองเป้าหมายระยะยาว การฟื้นฟูสภาพแวดล้อมในเขตปฏิรูปที่ดินด้วยการพัฒนาแบบยั่งยืน: ระบบวนเกษตร

- ระบบวนเกษตร+
ป่าสร้างใหม่

พื้นที่เขต
ปฏิรูปที่ดินเพื่อ
เกษตรกรรม

- พื้นที่เกษตรเชิงเดี่ยวต้องการปรับเปลี่ยนเพิ่มความหลากหลาย
- พื้นที่เกษตรผสมผสานที่ยังขาดไม้ยืนต้น ไม้ป่า/ป่าครอบครัว
- พื้นที่เสื่อมโทรมหรือไม่เหมาะสมสำหรับพืชเศรษฐกิจหลัก

- ระบบวนเกษตร+
ป่าหัวไร่ปลายนา

ป่าหัวไร่ปลายนาในแปลงเกษตรกรรม: การอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าไม้นอกเขตอนุรักษ์แบบมีส่วนร่วม

ป่าหัวไร่ปลายนา:

เป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งบริเวณแปลงเกษตรกรรมของเกษตรกรที่มีไม้ป่าและไม้ท้องถิ่นหลากหลายชนิด ซึ่งเกษตรกรรักษาไว้ มีจัดการดูแลรักษา เพื่อเป็นพื้นที่ป่าสำหรับใช้ประโยชน์ของครอบครัว ทั้งการเก็บหาของป่า แมลงที่เป็นอาหาร ไม้ฟืน ไม้เผาถ่าน พื้นที่เลี้ยงสัตว์ เป็นต้น รวมถึงการแบ่งปันโดยการอนุญาต ให้ผู้อื่นได้ใช้ประโยชน์ด้วยทั้งในกลุ่มเครือญาติ เพื่อนบ้านและคนในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง

ป่าหัวไร่ปลายนาในระบบวนเกษตร

แปลงที่ดินของเกษตรกรที่มีการรักษา และจัดการใช้ประโยชน์จากป่าหัวไร่ปลายนาทั้งทางตรงและทางอ้อม และมีความเชื่อมโยงกับการผลิตและวิถีการดำรงชีพ

ป่าหัวไร่ปลายนา: องค์ประกอบของระบบวนเกษตร

ป่าหัวไร่ปลายนา

นาข้าว-เลี้ยงสัตว์

วิธีการจัดการป่าหัวไร่ปลายนาของเกษตรกรภาคอีสาน

1. การปลูกต้นไม้เสริม และขยายพื้นที่

- ฝักหวานป่า ไข่ ขมิ้น มันพื้นบ้าน
- ไม้ป่าที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจจากเนื้อไม้ และทำให้เกิดเห็ดธรรมชาติ เช่น ยางนา ตะเคียน พยุง แดง ฯลฯ

2. การตัดแต่งกิ่ง และกำจัดวัชพืช

3. การดูแล ป้องกันไฟป่า

4. การป้องกันการตัดทำลาย และการเก็บผลประโยชน์จากผู้อื่น

ลักษณะทั่วไปของป่าหัวไร่ปลายนา ภาคอีสาน

ลักษณะทั่วไปของป่าหัวไร่ปลายนา ภาคอีสาน (ต่อ)

ลักษณะทั่วไปของป่าหัวไร่ปลายนา ภาคอีสาน (ต่อ)

ตัวอย่าง ความหลากหลายทางชีวภาพในป่าหัวไร่ปลายนาของเกษตรกรพื้นที่ภาคอีสาน

นิเวศป่าเต็งรัง (ภาคอีสาน)

(สลับเบญจพรรณบางพื้นที่)

พรรณไม้: เต็ง รัง พลวง ขาติ (ยางเหียง) เพ็ก เหม็อด หมากเหลื่อม มะม่วงหัวแมงวัน ตูมกา เชือก ชะมวง ตั้ว มะขามป้อม ผักหวานป่า แดง ยางนา มะหาด พยุง ประดู่ ชิงชัน ขาว เปื่อย กระเจียว หวาย โจด ไม้ ส่องฟ้า ส่าน พอก นมสาว เล็บแมว ก้นครก หว้า หวด อีลอก อีลาย กระชายป่า ข่าป่า เข็มป่า ฯลฯ

สัตว์เล็ก: ปูแดง หอยเลื้อย หอยหอม มดแดง กบ อิ้งอ่าง จิ้งจั่น แมงแคง ต่อ แมงจี่นูน แยะ กิ้งก่า นก หนู งู จอนฟอน กิ้งกือ ไส้เดือนดิน ฯลฯ

เห็ดธรรมชาติ: เห็ดเผาะ เห็ดถ่าน เห็ดหน้าหมอง เห็ดหน้าแหล่ เห็ดขาว เห็ดก่อ เห็ดโคน เห็ดไค เห็ดผึ้งข้าว เห็ดผึ้งขม เห็ดระโงก แดง-ขาว เห็ดขอนขาว เห็ดมันปู เห็ดครก เห็ดหำฟาน เห็ดบด เห็ดน้ำฝน เห็ดน้ำหมาก ฯลฯ

พรรณไม้เด่น

เต็ง หรือ จิก

รัง หรือ ส้าง

พรรณไม้เด่น (ต่อ)

พลวง หรือ กุง

เพ็ก

ตัวอย่างพรรณไม้

ยางนา

ยางเหียง หรือ ชาดิ

सान

มะหาด

มะม่วงหัวแมงวัน

เหมือด

หมากเหลียม

ทม

ชิงชัน

ตัวอย่างพรรณไม้ (ต่อ)

พยูง

ขี้หมู

องุ่นป่า

กะเม็ง

เข็มป่า

หมี่

แดง

ก่อ

ประดู่

ตัวอย่างพรรณไม้ (ต่อ)

ผักหวานป่า

ตุมกา

ชำป่า

ขมิ้น

กระเทียม

นมสาว

มะขามป้อม

ตูปทุม

ดัว

สองฟ้า

การใช้ประโยชน์จากป่าหัวไร่ปลายนา

อาหาร

สมุนไพร

เชื้อเพลิง

ไม้ใช้สอย

ผลิตภัณฑ์อื่นๆ

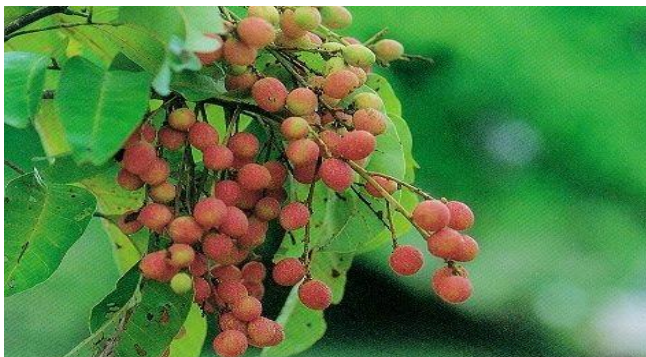
กลุ่มอาหาร: แมลง

กลุ่มอาหาร (ต่อ) : สัตว์เล็ก

กลุ่มอาหาร (ต่อ): พืชผัก/ผลไม้

กลุ่มอาหาร (ต่อ): พืชผัก/ผลไม้

กลุ่มอาหาร (ต่อ): พืชผัก/ผลไม้

กลุ่มอาหาร (ต่อ): เห็ดธรรมชาติ

กลุ่มไม้ใช้สอย และผลผลิตอื่นๆ

กลุ่มสมุนไพร

โตไม่รู้ล้ม

แฮดขาว

เครือเขาคำ

สาวน้อยร้อยฟ้า

เสลดพังพอน

ย่านางแดง

ปลาไหลเผือก

เครือขูด

สรุปความสัมพันธ์ของป่าหัวไร่ปลายนากับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรอย่างยั่งยืน

ลดรายจ่าย สร้างรายได้เสริมจากผลผลิต
ในป่าฯ เช่น เห็ด หน่อไม้ พืชผักพื้นบ้าน
สมุนไพร ไม้ใช้สอย เชื้อเพลิง ฯลฯ

เศรษฐกิจ

สังคม

3 มิติ

ความยั่งยืน

สิ่งแวดล้อม

แบ่งปันเพื่อนบ้านเป็นแหล่งอาหารปลอดภัยให้กับ
คนในชุมชน เป็นแหล่งทรัพยากรสนับสนุนการการ
สืบทอด ภูมิปัญญาพื้นบ้านวัฒนธรรมอาหาร
สมุนไพร การทอผ้า วิถีชีวิต

สร้างสภาพแวดล้อมที่ดีในชุมชน ความชุ่มชื้น อนุรักษ์ดินและน้ำ
แหล่งกักเก็บคาร์บอน รักษาความหลากหลายทางชีวภาพ พันธุ์
พืช สัตว์ จุลินทรีย์ในระบบนิเวศป่าเต็งรัง และนิเวศชุมชน